

Els temps de Sara

*Proposta
didàctica
Manel Villar*

E@PLA!

© 2012 Lucía Arenas
Coberta de Miquel Mollà
190x130 mm, 208 pàgines
Enquardernació en rústica

© 2012 Edicions del Bullent, SL
De la Taronja, 16 - 46210 Picanya
☎ 961 590 883
info@bullent.net
Directora de la col·lecció: Pilar Puchades

INTRODUCCIÓ

SINOPSI.

I dia que Sara fa setze anys, la seua vida canvia per sempre. Per una banda, coneix a Àlex, algú molt especial per a ella. Però per una altra, son pare li conta un secret de família molt peculiar: li parla d'un gen que predestinarà la seua vida, de desaparicions familiars, de viatges impossibles de creure...

L'AUTORA

L'autora és Lucía Arenas (Benigànim, 1977). En 1995 comença a estudiar Químiques en la Universitat de València. En acabar la llicenciatura realitza el CAP, i un temps després comença a treballar al CEIP Ruperto Chapí de Villena. Des d'aleshores s'ha dedicat a la docència, i hui en dia és professora de Tecnologia a l'IES de Vallada. Compagina aquesta tasca amb la de ser mare, i busca temps d'ací i d'allà per poder escriure. *Els temps de Sara* va guanyar el premi Enric Valor de narrativa juvenil i és la primera obra que publica.

Lucía Arenas, ha explicat que l'obra va tindre un primer destinatari molt concret, la seua cosina Marta, una adolescent de setze anys a qui no li agrada massa llegir. Arribaren a un pacte pel que ella aniria escrivint i Marta llegiria. Si alguna cosa no li agradava la canviaria. Una història a la seua mida. L'emplaçament, a més de ser conegut per ella, havia d'acomplir altres condicions: tindre una història rellevant i una bona localització i Gandia va ser el municipi escollit.

VALOR FORMATIU

Aquesta obra ofereix als alumnes una història tan fantàstica com pròxima a les seues experiències: la d'una adolescent amb problemes personals tan grossos que resulten difícils de compartir amb els adults. Tanmateix, la protagonista aprendrà a confiar en la gent que estima i intentarà superar les dificultats que li planteja una nova etapa amb l'ajuda del seu entorn més pròxim.

Els temps de Sara és, a més, una novel·la sobre l'exploració d'un territori desconegut. La Gandia del segle XVI funciona com una metàfora del món dels adults i de les experiències amoroses, escenaris en els quals la protagonista tot just comença a fer petites incursions iniciàtiques. En aquests nous terrenys, és fàcil patir una relliscada i Sara haurà d'emprar tot el seu enginy per tal d'aprendre a sobreviure en un món que, tard o d'hora, acabarà sent el seu.

Per acabar, hi ha el tractament de temes relacionats amb l'educació en valors, els quals es treballen en un apartat específic, a més del que dediquem al context històric. Els temes són els següents:

- ▶ Conflictes religiosos i convivència entre cultures.
- ▶ Masclisme i explotació sexual.
- ▶ Corrupció.

ORIENTACIONS METODOLÒGIQUES

Aquesta proposta didàctica ha sigut confegida a partir d'un enfocament comunicatiu, de manera que les activitats plantejades, a més d'incidir en la comprensió lectora, la tipologia textual, el codi lingüístic o el lèxic, plantegen situacions d'interacció comunicativa mitjançant debats i col·loquis.

En tots els casos s'ha tractat de motivar l'alumne amb activitats en les quals es converteix en un protagonista més de la història, o mitjançant la reflexió de temes impactants i pròxims als seus centres d'interès.

Quant a la seqüenciació, només un apunt. L'apartat dedicat al context històric pot proporcionar l'alumne una informació fonamental per tal de gaudir plenament de la lectura d'aquesta novel·la i per això recomanem que es realitzi prèviament. Val a dir que l'apartat avança algunes pinzellades del que succeeix a la narració, però ho fa amb l'objectiu d'esperonar la curiositat dels alumnes envers la novel·la. La resta d'apartats, han de realitzar-se posteriorment a la lectura.

ÍNDIX

1. CONTEXT HISTÒRIC: PIRATES, MORISCOS I CAPELLANS
2. UNA NOVEL·LA I DUES ÈPOQUES
3. EDUCACIÓ EN VALORS
4. JOCS DE PARAULES
5. EXPRESSIÓ ESCRITA
6. MODEL D' AVALUACIÓ DE LA LECTURA
7. VOCABULARI
8. SOLUCIONARI

1. CONTEXT HISTÒRIC: PIRATES, MORISCOS I CAPELLANS.

1.1. La teua cosina Sara ha desaparegut fa un parell de dies. Mentre tots la busquen descobreixes que ha deixat un quadern i una nota damunt el teu llit. En ella deixa ben a les clares que té problemes molt greus i que necessita la teua ajuda de manera urgent. Diu que cada vegada estarà menys temps al present i que necessita recopilar tanta informació com siga possible sobre el passat per tal de salvar la vida. Per això, et demana que completes el quadern i que li'l lliures la pròxima vegada que la veges. Però s'ha tornat boja? Què pretén? A més de tot l'enrenou que ha provocat, ara vol que li faces els deures contant-te una historieta increïble?

T'ho has repensat. Confies tant en Sara que faràs el que et demana. A més, potser trobaràs una pista per saber on dimonis s'ha clavat la teua cosina! Obris el quadern i comences a treballar. Endavant!

BLOC DE NOTES DE SARA G.

13/08/1527

He sabut la data perquè li l'he preguntada a la filla d'una verdurera. Però no tinc cap dubte del lloc on em trobe. Estic a Gandia, capital de la comarca de .....

Crec recordar que Gandia va ser un centre cultural molt important, d'on era originari l'autor de la primera novel·la moderna de la història i segurament també un gran poeta valencià. Però l'estiu ha fet que ho oblide tot. He de repassar:

-Poeta: ..... Un poema destacat:.....

-Novel·lista:..... Títol de la novel·la:.....

24/08/2012

He tornat al present, però la ignorància ha estat a punt de costar-me la vida! Necessite saber més coses sobre aquest temps si hi vull sobreviure! Preguntaré als professors, consultaré llibres, miraré a Internet i aclariré tots els dubtes que tinc. Per començar, he vist molta gent pobra, alguns botiguers i també uns pocs nobles, a més de molts eclesiàstics. En què es diferenciarà aquesta època, anomenada Renaixement, de l'Edat Mitjana? Com ha canviat el paper de l'església?

.....
.....
.....
.....
.....

He sentit que Ferran el catòlic ha mort fa uns anys i ara regna el seu fill, Carles I. Aquest rei em sona de les classes d'història, però he de fer un resum de la seua biografia!

.....
.....
.....

El pare Emili, el rector de la Seu de Gandia, m'està ajudant moltíssim amb els meus viatges. Hui m'ha dit que puc tindre problemes amb la Inquisició. Cal que busque més informació sobre aquest tribunal!

.....

.....

.....

.....

Estic recopilant informació i fotografies sobre els pirates turcs i sobre el famós Barba-rossa que em podrien salvar la vida la pròxima vegada que me'ls trobe...

ANY	FET
1518	Barba-rossa ataca Alacant, Dénia (s'endinsa fins a Parcent) i Xilxes.
1519	Atacs contra Orpesa i Borriana.
1529	Els pirates barbarescos desembarquen a Oliva.
1532	Saqueig de Piles i Cullera.
1547	Saqueig de Sagunt i atac per terra a Alcalà de Xivert.
1550	Dragut saqueja Cullera i ataca repetidament Sant Joan d'Alacant i Benissa.

Barba-rossa és l'almirall d'un soldà turc. Quin és el nom d'aquest soldà "magnífic"?

He sentit que Dragut és un dels pirates que més visita les nostres costes. Qui és aquest pirata i quina relació té amb Barba-rossa?

He de trobar informació sobre "Les coves del Dragut". En quina localitat es troben? Què allotgen aquestes coves en l'actualitat?

Cal que busque el nom de 5 torres de guaita de les costes valencianes. Em podrien servir per avisar d'un atac o per arrecerar-me!

.....
.....
.....
.....
.....

09/09/2012

Uf! Ja estic ací, al present. Fa uns minuts, o potser uns segles, m'he assabentat que aquells que anomenen "els moriscos", viuen una situació molt injusta i he pensat que, si em documente, podré ajudar-los. Però, per què els moriscos van a missa si parlen en àrab? Són cristians o musulmans? Estic feta un embolic! Qui són i d'on han eixit?

Pensava que en aquesta època coexistien pacíficament tres religions: la cristiana, la jueva i la musulmana. Però he preguntat i m'han dit que ja han expulsat els jueus. Expulsaran també els moriscos? Cal que ho investigue per tal d'avisar-los!

Sara.

2. UNA NOVEL·LA I DUES ÈPOQUES.

2.1. Prepareu en grups una exposició oral per explicar per què penseu que *Els temps de Sara* és una novel·la. Seguiu aquesta definició i fixeu-vos en les parts destacades.

*Una novel·la és una **narració literària de ficció**, d'una **llargària considerable** i amb una **trama complexa** que té com a finalitat **entretenir** els lectors.*

2.2. Prepareu en grups una exposició oral per explicar a quin tipus de subgènere pertany *Els temps de Sara*.

NOVEL·LA	Històrica	Situa l'acció en un moment històric i busca recrear-lo.
	D'aventures	Narra les peripècies, els perills i els reptes, extraordinaris o violents, a què s'enfronten els protagonistes.
	De Ciència-ficció	Situa l'acció en el futur on la ciència i la tecnologia permeten fets impensables en el present.
	De terror i misteri	La narració pretén aterrir el lector amb fets i personatges inquietants.
	Policíaca	Centrada en la investigació de diferents delictes, com l'assassinat i la corrupció.
	Romàntica	Narra el desenvolupament de les relacions amoroses i els conflictes que se'n deriven.

2.3. Com hauràs observat, aquesta novel·la no té capítols ni índex, sinó que està ordenada per dates. En quin altre tipus de narració està inspirada aquesta estructura?

Rondalla	
Periòdic	
Diari personal	
Conte	

2.4. Aquesta novel·la es desenvolupa en dos plans temporals diferents, a cavall entre 2012 i 1527. En quina de les dos èpoques Sara té antagonistes clars? Raona la teua resposta.

.....

.....

.....

.....

2.5. En cadascun dels plans temporals que hem esmentat, quin tipus d'ordre temporal hi ha? Marca amb una creu.

	PLA TEMPORAL	LINEAL O CRONOLÒGIC	ALTERAT O DISCONTINU
ORDRE TEMPORAL	1527		
	2012		

2.6. Ompli les fitxes següents:

Títol de l'obra: _____
Cognoms, nom de l'autor: _____
Editorial: _____
Ciutat i any de l'edició: _____ Nombre de pàgines: _____
Collecció: _____ Núm.: _____
Tema/gènere: _____
Lloc i temps de l'acció: _____
Argument: _____
_____

○

Tipus de narrador: _____
_____
_____
Personatges: • Principals _____
_____
• Secundaris _____
_____
Valoració personal: _____
_____

○

3. EDUCACIÓ EN VALORS

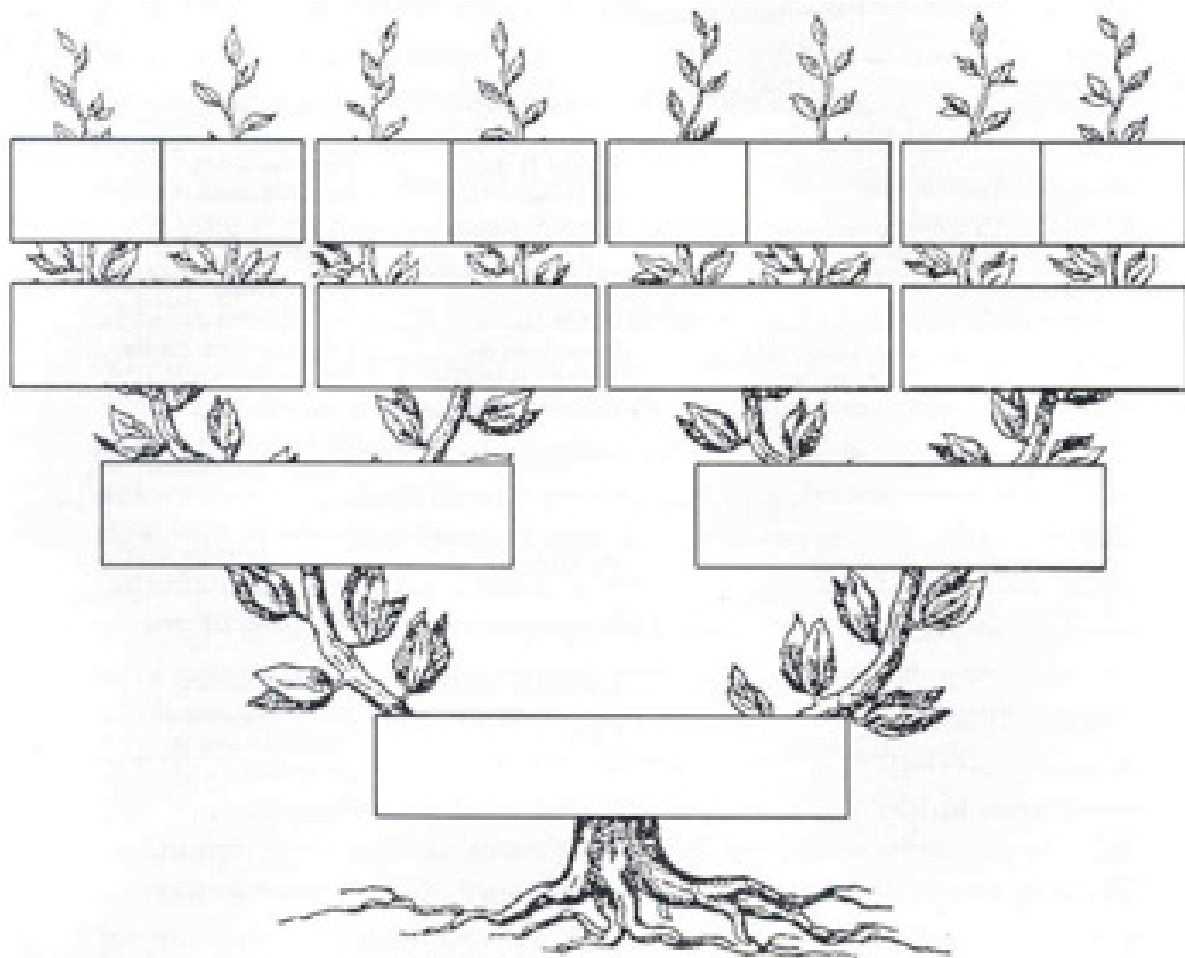
D'on
venim?

Els tres estan d'acord que ara la major prioritat per a Sara és trobar la seua iaia

LUCÍA ARENAS. Els temps de Sara

3.1. Veus en la televisió un reportatge sobre un jove que ha tornat a casa dels pares. S'havia independitzat, però ha perdut la feina i no pot pagar-se el lloguer del pis on vivia. De vegades s'enfada amb ells per qualsevol cosa i els tracta injustament. Però, què hauria fet si no l'hagueren ajudat?

Has arribat a la conclusió que la família és molt important, i més encara si has de viatjar al passat com sembla que li passa a la teua cosina perquè tu també podries tindre el gen que fa viatjar en el temps! Si és així, hauràs d'esbrinar el teu arbre genealògic per tal de localitzar els teus avantpassats. Comença posant el teu nom al tronc i el dels teus pares al nivell superior i retrocedeix en el temps...

500
anys de masclisme

La història de la néta li ha recordat com de malament ho va passar ella en el passat per enfrontar-se a alguns homes d'aquesta època. Una dona en aquest temps no tenia moltes possibilitats de prosperar...

LUCÍA ARENAS. Els temps de Sara

3.2. Com has comprovat en llegir *El temps de Sara*, la societat del s. XVI era extraordinàriament masclista, però aquest no és un fenomen exclusiu del passat. Per comprovar-ho, et desafiem a que relaciones aquests texts amb l'autor i l'any en què van ser escrits. Encertaràs?

VIATGE EN EL TEMPS PEL MASCLISME EN TRES TEXTS.

<p>“... la misión de la mujer es servir. Cuando Dios hizo el primer hombre, pensó: “No es bueno que el hombre esté solo”. Y formó la mujer, para su ayuda y compañía, y para que sirviera de madre. La primera idea de Dios fue el ‘hombre’”</p>	<p>“Les dones són inferiors als homes i on millor estan és a casa, fent feines domèstiques.”</p>	<p><i>En aquest text, un home descriu la seua dona</i></p> <p>“Els dies de feina mai no estava sana i s’estava al llit. Es llevava tocadetes les deu [...] Només tenia cura del seu cos. Gastava potingues [...] i es pintava els morros, la cara i les celles. Se n’untava tant que em feia fàstic.”</p>
TEXT 1	TEXT 2	TEXT 3

A	B	C
Jaume Roig Espill o llibre de les dones. (Adaptació) 1460	Formación Político-Social, Primer curs de Batxillerat. 1963	Christian, concursant de <i>Gran Hermano</i> 2012

3.3. Busca al diccionari el significat de les paraules i expressions següents:

masclisme, misogínia, homofòbia

3.4. Vivim en una societat masclista? Visita la pàgina d'Amnistia Internacional que et proposem a continuació, on es recopilen les darreres notícies al voltant de la situació de la dona. Posteriorment organitzeu un debat sobre aquesta qüestió

<http://www.amnistiacatalunya.org/edu/2/fem/index.html>

5 segles d'exploració sexual

–Són pirates barbarescos, i ens han raptat per a vendre'ns com a esclaves [...] Les verges estan molt cotitzades, i si són guapes més encara.

LUCÍA ARENAS. *Els temps de Sara*

3.5. Feu grups de tres a cinc alumnes. Llegiu de nou les pàgines 100 i 101 de *Els temps de Sara* a les quals pertany el fragment. Després compareu el passatge del llibre amb la notícia següent i poseu en comú les coincidències.

Desarticulats dos clans de proxenetes que tatuaven codis de barres a dones

Detingudes a Madrid 22 persones que obligaven a prostituir-se les seues víctimes.

Dissabte 22 de març del 2012

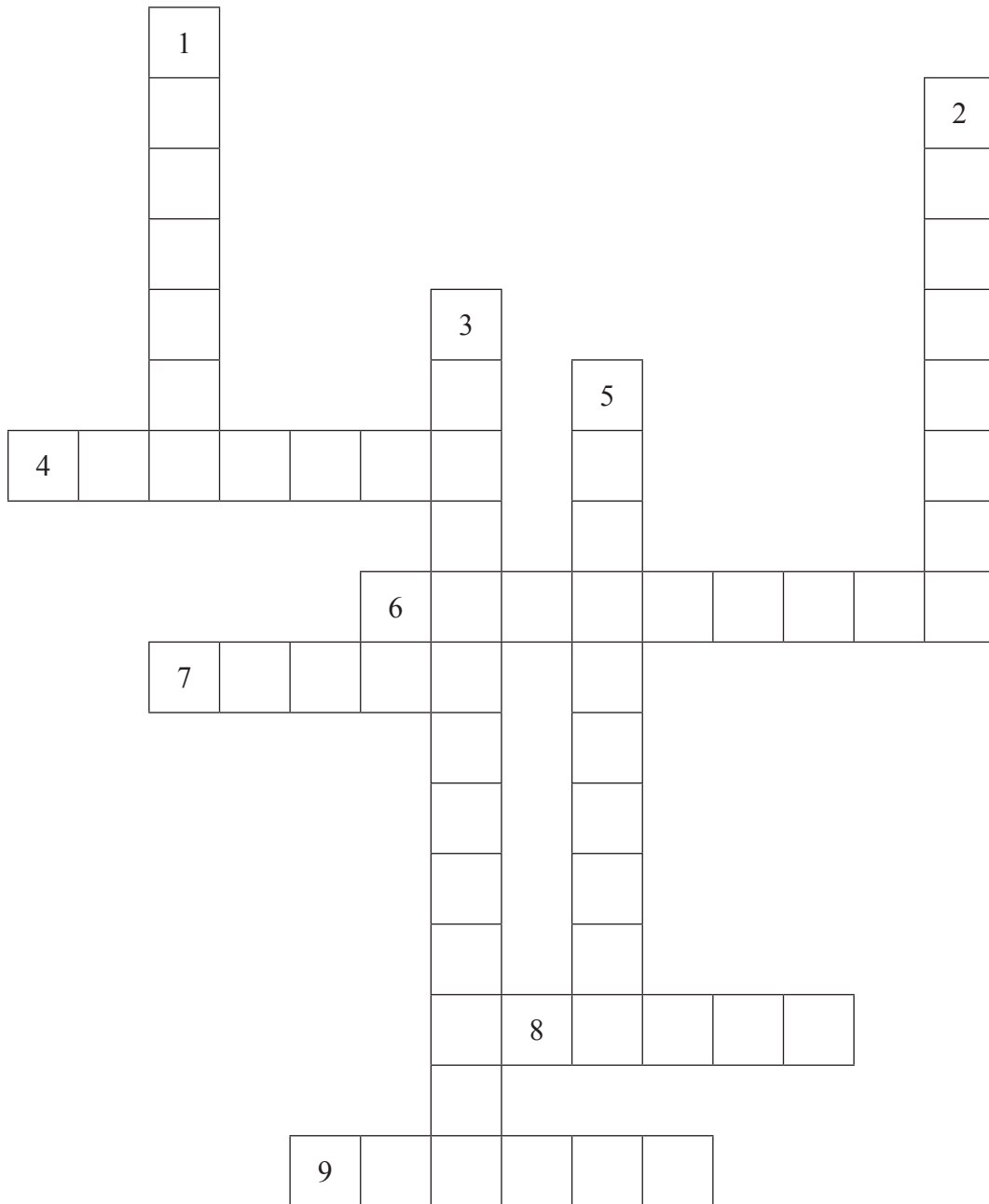
La Policia Nacional ha desarticulat a Madrid dos clans de proxenetes que explotaven sexualment dones, a qui tatuaven codis de barres si intentaven fugar-se, i ha detingut 22 persones, entre ells els dos caps.

En l'operació la policia ha alliberat una de les seves víctimes, una jove romanesa de 19 anys, que estava segrestada per haver intentat escapar-se i que, a més de **patir cops i fuetades**, va ser marcada amb un codi de barres en què constava el seu deute amb la xarxa i **li van rasurar els cabells i les celles**.

► Després de llegir *Els temps de Sara* i aquesta notícia, ha canviat el que pensàveu sobre la prostitució?

4. JOCS DE PARAULES

VERTICALS

1. Habitacle subterrani que Sara fa servir com a punt de sortida i arribada dels seus viatges.
2. Navegants d'origen turc que terroritzaren les costes valencianes durant el segle XVI.
3. Ofici de la iaia de Sara al segle XVI.
5. Ofici de la dona que, juntament amb les seues filles, ajuda Sara mentre està a l'any 1527.

HORITZONTALS

4. Capital de la comarca de la Safor on transcorre l'acció de *El temps de Sara*
6. Valencians d'origen musulmans convertits al cristianisme. L'agutzil els persegueix.
7. L'amiga més extravertida de Sara al s. XXI.
8. Cada vegada que el veu, Sara fa cara de "panoli".
9. L'amiga més responsable de Sara al s. XXI.

6. MODEL D' AVALUACIÓ DE COMPREENSIÓ ESCRITA.

Com reacciona Sara quan son pare li comunica el gran secret familiar i la manera en què l'afecta?

.....
.....

La protagonista ja havia experimentat alguns fets estranys que li anunciaren els viatges temporals abans de la conversa amb son pare?

.....
.....

Els viatges en el temps de Sara s'expliquen per una raó genètica. Però aquest gen es manifestava de la mateixa manera en tots els seus familiars?

.....
.....

Què té a veure el gen de la família amb la separació dels pares de la protagonista?

.....
.....

A la fotografia de la portada hi ha unes petjades perdudes a la platja que condueixen a un bikini deixat caure sobre la sorra. Sabries dir si aquesta fotografia està inspirada en algun passatge del llibre?

.....
.....

Quin lloc escull Sara com a punt de partida i d'arribada dels seus trànsits temporals?

.....
.....

Quina peça de roba troba la protagonista en eixe lloc?

.....
.....

Per tal de preparar els seus viatges rep l'ajuda d'algú? Qui és i com l'ajuda?

.....
.....

Quina quantitat d'equipatge, quin equipament i quin tipus de roba s'emporta Sara quan va al segle XVI?

.....
.....

Sabries dir per què Sara no torna amb brutícia del passat?

.....
.....

Els pirates maltracten i abusen de les seues presoneres, però per què respecten la protagonista quan és apressada?

.....
.....

Tot i que al segle XVI Sara posa a prova la seua sort, mai no resulta ferida, tot i que en un dels seus viatges sagna. Què li passa exactament?

.....
.....

Com aconsegueix fugir la protagonista del vaixell pirata? Quin problema té en tornar al segle XXI?

.....
.....

Finalment, com troba Sara la seua iaia en el passat?

.....
.....

Per què la iaia de la protagonista temia pel seu treball de farmacèutica?

.....
.....

A qui protegia la iaia de Sara al segle XVI?

.....
.....

Quin regal porten Sara i la seua iaia a les filles de la verdurera en agraïment per la seua ajuda?

.....
.....

La mare de la protagonista acaba creient finalment que la seua filla diu la veritat sobre els seus viatges? Com?

.....
.....

Com es reconcilien els pares de Sara?

.....
.....

El pare de Sara troba una manera de comunicar-se amb la seua dona i la seua filla des del passat. En què consisteix?

.....
.....

Com reacciona Àlex quan Sara li conta la història del gen i els viatges en el temps?

.....
.....

7. VOCABULARI

7.1. QUÈ SÓN? Sabries relacionar les columnes de la dreta i l'esquerra?

començar a sonar els budells” (pàg. 89)	frase feta
intercedir (pàg. 124)	
tindre un nuc a la gola (pàg. 104)	paraula composta
descaratafestes (pàg. 203)	
empal·lidir (pàg. 154)	paraula derivada

7.2. Tria vint paraules o expressions que hages après mentre llegies *Els temps de Sara* i escriu una oració amb cadascuna, fent-les servir de manera adient.

guilopo	(pàg. 11)	ablanir-se	(pàg. 93)
atordit/ida	(pàg. 12)	esgarrifances	(pàg. 98)
fer l'ullet	(pàg. 12)	alleugeriment	(pàg. 107)
panoli	(pàg. 21)	sigil·losament	(pàg. 109)
acomiarar	(pàg. 22)	sengles	(pàg. 114)
embadalit/ida	(pàg. 23)	ramalada	(pàg. 117)
lapsus	(pàg. 26)	agutzil	(pàg. 121)
enèsima	(pàg. 29)	tafaner	(pàg. 122)
a mesura que	(pàg. 32)	escodrinyar	(pàg. 123)
replanell	(pàg. 36)	intercedir	(pàg. 124)
heretar	(pàg. 38)	urpes	(pàg. 125)
peculiar	(pàg. 38)	ambdós	(pàg. 131)
habitacle	(pàg. 46)	escèptica	(pàg. 131)
estremir-se	(pàg. 47)	intransigent	(pàg. 132)
arracades	(pàg. 47)	galtada	(pàg. 139)
flascó	(pàg. 47)	ànima	(pàg. 143)
titil·lant	(pàg. 49)	incumbir	(pàg. 144)
resplendir	(pàg. 51)	importunar	(pàg. 145)
titubejar	(pàg. 51)	melós	(pàg. 145)
enrogir	(pàg. 51)	ruboritzar-se	(pàg. 147)
embalum	(pàg. 53)	enjorn	(pàg. 147)
congeniar	(pàg. 53)	aterrir	(pàg. 154)
tòpic	(pàg. 58)	poregosa	(pàg. 165)
esglai	(pàg. 59)	fanfarró	(pàg. 165)
engolir	(pàg. 60)	repte	(pàg. 166)
quelcom	(pàg. 60)	ben plantat	(pàg. 169)
esbrinar	(pàg. 61)	encabotar-se	(pàg. 192)
a contracor	(pàg. 90)	desbaratafestes	(pàg. 203)

8. SOLUCIONARI

1. CONTEXT HISTÒRIC.

- Poeta: Ausiàs March   Un poema destacat: Veles e vents
-Novel·lista: Joanot Martorell   Títol de la novel·la: Tirant lo Blanc

-En què es diferenciarà aquesta època, anomenada Renaixement, de l'Edat Mitjana? Com ha canviat el paper de l'església?

Resposta oberta. Idees principals:

Auge de les ciutats, del comerç i de la burgesia. L'església es trasllada als centres urbans per tal de combatre els nous valors humanistes (antropocentrisme, racionalitat...) i burgesos (pragmatisme, hedonisme...) a través dels convents urbans, esglésies i catedrals.

-Biografia de Carles I: treball de recerca.

-Inquisició: treball de recerca

-Barba-rossa era el malnom que van posar els cristians a Yakupoğlu Hızır, almirall del soldà turc Solimà el Magnífic.

-El Dragut, nom amb el qual els valencians i catalans es referien a Turgut Reis , va ser un dels protegits de Barba-rossa, considerat un heroi a Turquia com ho demostra l'estàtua que es pot veure al palau de Topkapi (Istanbul)

-Les anomenades "coves del Dragut" les podeu trobar a Cullera. ciutat saquejada diverses vegades per aquest corsari i almirall que, segons la tradició, va usar aquestes coves com a refugi i per allotjar presoners dels quals demanava rescat. Actualment, les coves allotgen un interessant museu sobre la pirateria a la Mediterrània.

<http://www.cuevadeldragut.com/valencia/Inicio.htm>

-Cal que busque el nom de 5 torres de guaita de les costes valencianes. Em podrien servir per avisar d'un atac i també per arrecerar-me!

Torre del Marenyet	(Cullera, Ribera baixa)
Torre Ebrí	(Alcalà de Xivert, Baix Maestrat)
Torre del Cap d'Or	(Teulada, Marina Baixa)
Torre de la Corda	(Orpesa, la Plana Alta)
Torre de la Foradada	(Pilar de la Horadada, Baix Segura)

Però, per què els moriscos van a missa si parlen en àrab? Són cristians o musulmans? Estic feta un embolic! Qui són i d'on han eixit? Treball de recerca.

Expulsaran també els moriscos? Treball de recerca.

2. UNA NOVEL·LA I DUES ÈPOQUES

2.3. Diari personal.

2.4. Els antagonistes els trobem el 1527. Són l'agutzil i els pirates.

2.5. En cadascun dels plans temporals que hem esmentat, quin tipus d'ordre temporal hi ha? Marca amb una creu.

	PLA TEMPORAL	LINEAL O CRONOLÒGIC	ALTERAT O DISCONTINU
ORDRE TEMPORAL	1527	×	
	2012	×	

3. EDUCACIÓ EN VALORS

3.2. 1B, 2C, B3

4. JOCS DE PARAULES

HORIZZONTALS

4. GANDIA—Capital de la comarca de la Safor on transcorre l'acció de *El temps de Sara*

6. MORISCOS—Valencians d'origen musulmans convertits al cristianisme. L'agutzil els persegueix.

7. IMMA—L'amiga més extravertida de Sara al s. XXI.

8. ÀLEX—Cada vegada que el veu, Sara fa cara de "panolí".

9. PAULA—L'amiga més responsable de Sara al s. XXI.

VERTICALS

1. CRIPTA—Habitacle subterrani que Sara fa servir com a punt de sortida i arribada dels seus viatges.

2. PIRATES—Navegants d'origen turc que terroritzaren les costes valencianes durant el s. XVI.

3. FARMACÈUTICA—Ofici de la iaia de Sara al segle XVI.

5. VERDURERA—Ofici de la família que ajuda Sara al s. XVI.